

MUHASEBE MANİPÜLASYONU

- Yöntemler ve Teknikler -

ACCOUNTING MANIPULATION

-Methods and Techniques-

Yrd.Doç.Dr. Volkan DEMİR*
Arş.Gör. Oğuzhan BAHADIR*

Öz

Muhasebe manipülasyonu finansal bilgi kullanıcılarının işletmenin finansal durumu ve faaliyet sonuçları üzerindeki algılarını etkilemeye yöneliktir. En önemli finansal bilgi kullanıcısı olan yatırımcılar, manipülasyonun en önemli hedefi durumundadır. Yöneticiler, muhasebe manipülasyonu ile yatırımcıların zihinlerinde iyimser bir “kar beklentisi” yaratmak ve bu şekilde yatırımcıların yeni hisse senetleri satın almalarını amaçlamaktadır. Bu çalışmada muhasebe manipülasyonu belli bir amaca ulaşmak için gelir tablosu ve bilanço kalemleri üzerinde yapılan işlemler olarak ele alınmış; muhasebe manipülasyonu yöntemleri ve teknikleri örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe Manipülasyonu, Kar Yönetimi, Karın İstikrarlı Hale Getirilmesi, Büyük Temizlik Muhasebesi, Agresif Muhasebe, Hile

Abstract

Accounting manipulation tends to affect perception of financial information users on firm’s financial position and operating results. Being the most important financial information users, investors are the most essential target of manipulation. Directors intend to create an optimistic profit expectation on investors’ mind by manipulation and lead them to buy more shares of the firm. In

* T.C. Galatasaray Üniversitesi

* T.C. Galatasaray Üniversitesi

the study, we assumed that accounting manipulation consists of operations on income statement and balance sheet, in order to achive some purposes, and we also try to explain methods and techniques of accounting manipulation by using many examples.

Keywords: Accounting Manipulation, Earnings Management, Income Smoothing, Big Bath Accounting, Agressive Accounting, Fraud

1. GİRİŞ

İşletmelerin raporladıkları dönem karı, yöneticilerin alternatif muhasebe politikaları arasında yaptıkları seçimlerden etkilenebilmektedir. Bazı durumlarda, yöneticiler dönem karını istedikleri seviyeye getirmek için, sürdürdükleri muhasebe politikalarını değiştirmektedirler. Literatürde, alternatif muhasebe politikaları arasında yapılan seçimlerle raporlanan dönem karını isteğe göre artırabilme ya da azaltabilme kabiliyeti "**muhasebe manipülasyonu**" olarak tanımlanmaktadır (Copeland, 1968, 101). Ancak, yaygın olarak kullanılan bu tanım muhasebe manipülasyonunu yalnızca dönem karını etkileyecek biçimde gelir tablosu kalemleri üzerinde yapılan düzeltme ve yeniden sınıflandırma işlemleriyle sınırlandırmaktadır. Aslında, daha geniş bir açıdan bakıldığında; muhasebe manipülasyonu hem raporlanan dönem karını etkileyecek gelir tablosu kalemleri üzerinde yapı-

lan işlemleri hem de işletmenin finansal yapısını etkileyecek bilançoya bağlı işlemleri içermektedir.

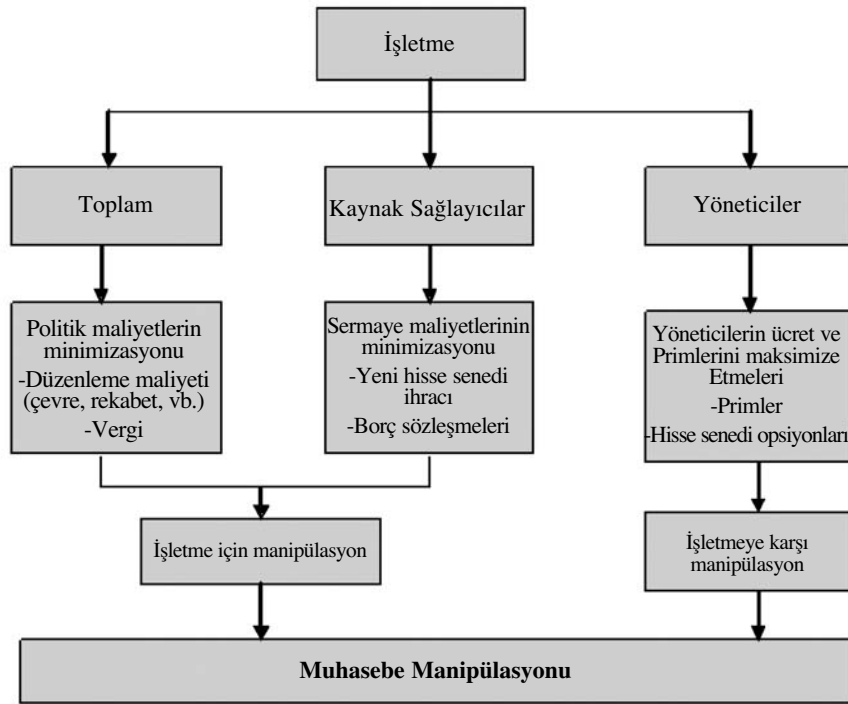
Bu çalışmada muhasebe manipülasyonu belli bir amaca ulaşmak için gelir tablosu ve bilanço kalemleri üzerinde yapılan işlemler olarak ele alınmış; muhasebe manipülasyonu yöntemleri ve teknikleri örneklerle açıklanmıştır.

2. MUHASEBE MANİPÜLASYONU VE KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR

Muhasebe manipülasyonu ile yöneticiler; işletme ile toplum, işletme ile kaynak sağlayıcılar veya işletme ile işletme yöneticileri arasındaki refah transferini etkileyecek işlemleri tasarlamaktadırlar. Bu ilişkilerde, işletme ile toplum ve işletme ile kaynak sağlayıcılar arasındaki refah transferinden işletme fayda sağlarken; işletme ile işletme yöneticileri arasındaki refah transferi yöneticilerin lehine gelişmektedir. Bu açıdan bakıldığında, muhasebe manipülasyonunun en önemli amacı, işletme performansının ve finansal yapısının gerçekte olması gerektiğinden farklı gösterilerek işletme çevresindeki aktörler arasındaki refah transferinin gerçekleştirilmesi olarak ortaya çıkmaktadır (Stolowy ve Breton, 2004, 6). Genellikle, **işletme performansı** hisse başına kar rakamını etkileyecek gelir tablosu kalemlerinde yapılan düzeltme ve yeni-

den sınıflandırma işlemleriyle; **işletmenin finansal yapısı** ise borç/öz sermaye oranını etkileyecek biçimde dönem karının gerçek değerinden yüksek gösterimi ile değiştirilmektedir (Breton ve Taffler, 1995, 81).

Şekil 2-1 muhasebe manipülasyonu sonucunda ortaya çıkan refah transferini ve bu transferden fayda sağlayan aktörleri göstermektedir:

Şekil 2.1: Muhasebe manipülasyonu sonucunda ortaya çıkan refah transferi

Kaynak: Hervé Stolowy; Gaetan Breton; “**Accounts Manipulation: A Literature Review and Proposed Conceptual Framework**”, *Review of Accounting & Finance*; 2004; 3, 1, s.7

2.1. Muhasebe Manipülasyonu İle Muhasebe İlkeleri ve Standartları Arasındaki İlişki

Bazı muhasebe manipülasyonları, muhasebe ilkeleri ve standartlarının sağladıkları esnekliklerden faydalanarak finansal bilgi kullanıcılarının işletme performansı ve işletmenin finansal yapısı hakkındaki algılarını etkilemeye yöneliktir. "Muhasebe ilke ve standartlarına uygun manipülasyonlar" olarak

adlandırılabilir bu tür manipülasyonların birçoğu tecrübeli finansal bilgi kullanıcıları tarafından kolaylıkla ortaya çıkartılabilir. Ancak, uygulamada finansal bilgi kullanıcılarının gözünden kaçabilecek biçimde hazırlanmış manipülasyonlara da rastlanmaktadır (Holt ve Eccles, 2002, 332). *Örneğin, maddi olmayan duran varlıklara ilişkin bazı giderlerin dönem gideri olarak kabul edilmesi ya da aktifleştirilip amortismanına tabi tutulması, raporlanan dönem karlarını doğrudan etkileyebilmektedir. Muhasebe ilke ve standartları bu giderlerden yazılım geliştirme giderlerinin geliştirilmekte olan yazılım projesinin, ancak teknik fizibilitesinin olumlu sonuçlanması halinde aktifleştirilmesine ve amortismanına tabi tutulmasına izin vermektedir. Bu ilke altında, ABD'nin en büyük yazılım üreticilerinden IBM ve Computer Associates, geliştirme giderlerini rutin olarak aktifleştirmektedir. Diğer bir yazılım üreticisi Microsoft ise bu giderleri dönem gideri olarak kabul etmektedir. Microsoft'un fizibilite testinden başarıyla geçebilmiş ürününün olmaması imkansız olduğuna göre, işletme Amerikan muhasebe ilke ve standartlarının fizibilite testinin nelerden oluşacağı konusundaki esnekliğini kullanarak dönem karını manipüle etmiştir. Microsoft yöneticilerinin bu davranışının amacı düşük karlı bir görünüm yaratarak iş-*

letmenin antitröst yasaların hedefi haline gelmesini engellemektir. Microsoft raporlanan dönem karını düşük gösterdiği gerekçesiyle Haziran 2002'de SEC tarafından cezalandırılmıştır (Lev, 2003, 34).

Bazı muhasebe manipülasyonları ise muhasebe ilke ve standartlarından açık biçimde sapmaları içermektedir. Bu tür "**muhasebe ilke ve standartlarına aykırı manipülasyonlar**" aynı zamanda "finansal hile" olarak da adlandırılmaktadır (Lev, 2003, 34). Bazı yazarlar muhasebe manipülasyonunu "muhasebe ilke ve standartlarına uygun manipülasyonlar" ile sınırlandırmakta; "finansal hile"yi muhasebe manipülasyonunun dışında tutmaktadırlar. Biz bu çalışmada muhasebe manipülasyonunu yöneticilerin işletme içindeki ve dışındaki aktörler arasındaki refah transferini sağlayacak işlemleri tasarlama eğilimleri olarak kabul etmekteyiz. Dolayısıyla, hem "muhasebe ilke ve standartlarına uygun manipülasyonlar" hem de "finansal hile"yi muhasebe manipülasyonu olarak değerlendirmekteyiz. Konu kapsamında "**Yaratıcı Muhasebe (Creative Accounting)**" kavramı da bulunmaktadır. Bu kavram muhasebe manipülasyonuna piyasa faaliyetlerini raporlayan ve yorumlayan uygulamacılar (medya yorumcuları ve gazeteciler) tarafından verilmiş bir ad olarak değerlendirilebilir (Stolowy ve Lebas, 2006, 580).

2.2. Muhasebe Manipülasyonunun Amaçları

Muhasebe manipülasyonlarının finansal bilgi kullanıcılarının işletme üzerindeki algılarını etkilemeye yönelik olduğu görülmektedir. Birçok muhasebe manipülasyonu, en önemli finansal bilgi kullanıcısı olan yatırımcılarda iyimser bir "kar beklentisi" yaratarak yeni hisse senetleri satın alınmasını ve bu şekilde hisse senedi fiyatının ve işletmenin piyasa değerinin artmasını amaçlamaktadır. "İşletme için manipülasyon" olarak değerlendirebileceğimiz bu manipülasyonların yanında; **yöneticilerin işletme dışına henüz açıklanmamış bilgiler yardımıyla yatırımcılara göre avantaj sağlama çabalarından kaynaklanan "işletmeye karşı manipülasyon"**lar da bulunmaktadır. Bu manipülasyonların amacı ise yöneticilerin ücret ve primlerini artırmaktır (Lev, 2003, 35).

Muhasebe manipülasyonunun genel amacı hisse senedi fiyatlarını artırmak, işletmenin kredibilitelerini iyileştirmek, borçlanma maliyetlerini azaltmak ve yöneticilerin raporlanan dönem karına dayalı olarak elde ettikleri primleri artırmaktır (Kirschenheiter ve Melumat, 2002, 763). Bunlara ek olarak, büyük işletmelerde daha fazla düzenlemelerden ya da daha yüksek vergilerden kaçınarak politik maliyetlerin azaltılması da muhasebe manipülasyonunun amaçları içerisinde yer almaktadır (Wilson ve Shailer, 2007, 256).

Tablo 2-1 muhasebe manipülasyonunun çeşitli amaçlarını ve muhasebe manipülasyonu sayesinde edinilen kazanımları göstermektedir:

Muhasebe Manipülasyonunun Amaçları	Kazanımlar
Hisse Senedi Fiyatı	Yüksek hisse senedi fiyatı Düşük volatilité Yüksek işletme değeri Düşük özkaynak maliyeti
Borçlanma Maliyetleri	Kredibilitenin iyileştirilmesi Yüksek borçlanma derecesi (debt rating) Düşük borç maliyeti
Yönetici Ücret ve Primleri	Yüksek kara dayalı ödüller ve primler
Politik Maliyetler	Azaltılmış düzenlemeler Yüksek vergilerden kaçınma

Tablo 2.1: Muhasebe Manipülasyonunun Amaçları ve Edinilen Kazanımlar

Kaynak: Charles W. Mulford; Eugene E. Comiskey; "The Financial Numbers Game: Detecting Creative Accounting Practices", John Wiley&Sons, Inc., New York, 2002, s.5

¹ İşletme yöneticileri ile işletmenin ortakları arasında ortaya çıkan çıkar çatışmasına acenta sorunu (agency problem) adı verilmektedir. Böyle bir sorunun ortaya çıkmasının başlıca nedeni, işletme yönetiminin ortaklar tarafından (genel kurul) yöneticilere (yönetim kurulu ve profesyonel yöneticiler) bırakılmış olmasıdır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız: Sayılıgan, Güven; Soru ve Yanıtlarla İşletme Finansmanı; Turhan Kitabevi; Ankara 2003

Hisse Senedi Fiyatı: Yatırımcılar kar payı dağıtan, yüksek ve sürekli kazanma gücüne sahip işletmelerin hisse senetleri için daha yüksek fiyat ödemeye hazırdır. Kar payı dağıtılması, gelecekte kar payı dağıtılacağına yönelik beklenti ya da işletme hisselerinin sermaye kazancı (alım-satım kazancı) sağlayacağı beklentisi işletmeye yatırım yapılmasını ve işletmenin hisse senetlerinin değer kazanmasını sağlamaktadır. Hisse senetlerinin değer kazanması hem işletmenin piyasa değerinin artırmakta hem de işletmenin sermaye maliyetini azaltıcı bir rol oynamaktadır. Yöneticiler için ise yüksek hisse senedi değeri, yüksek prim anlamına gelmektedir. Bu nedenle, bazı işletmeler hisse senedi fiyatının yükselmesini sağlamak amacıyla finansal tablolarında manevralar yapmakta ve yatırımcılara işletmenin yüksek kazanma gücü olduğu izlenimini vermektedirler (Mulford ve Comiskey, 2002, 5).

Borçlanma Maliyetleri: Yüksek kar ve yüksek kar sonucunu doğuran büyük tutarlı varlıklar, düşük tutarlı yükümlülükler veya yüksek tutara sahip özkaynaklar; tahvil yatırımcısında ya da işletmeye borç ve kredi sağlayan diğer kişi ve kurumlarda, işletmenin kredi kalitesinin (kredibilite) iyileştiği izlenimini yaratır. Kredi kalitesi (kredibilitesi) iyi olan işletmeler borçlanma maliyetlerini azaltabilmektedir.

Bu nedenle, bazı işletmeler düşük maliyetle borçlanabilmek amacıyla finansal tablolarında manevralar yaparak karlarını, varlıklarını ve özkaynaklarını olduğundan yüksek; yükümlülüklerini ise olduğundan daha düşük gösterme çabası içine girmektedirler (Wilson ve Shailer, 2007, 255).

Yönetici Ücret ve Primleri: İşletme yöneticileri prim olarak hisse senedi opsiyonları ve/veya hisse senedi değerindeki artışlardan nakit primler elde ederek fayda sağlamaktadırlar. Genellikle yönetici ücret ve primleri işletme karından hareket edilerek hesaplanmaktadır. Bu durumda daha fazla ücret ve prim elde etmek isteyen yöneticiler, raporlanan karı değiştirme yoluna gitmektedirler (Shah, 1998, 92).

Politik Maliyetler: Yüksek karlı işletmeler yasal düzenlemelerin baskısını hafifletmek için bazı dönemlerde karlarını daha düşük göstermeye çalışırlar. 1970'li yıllarda OPEC'in petrol ambargosu, A.B.D'deki petrol firmalarının fiyat artırımlarını ve yüksek kar elde etmelerine neden olmuştur. Sürekli yükselen fiyatları düşürmek için A.B.D Kongresi petrol firmalarının elde ettikleri kazançta yeni bir vergi getirmiştir. Ancak, birçok firma gelirleri erteleyerek ya da giderleri hızlandırarak düşük kar açıklamış ve bu verginin olumsuz etkilerini hafifletmeyi başarmıştır.

2.3. Muhasebe Manipülasyonunun Sosyal Boyutu

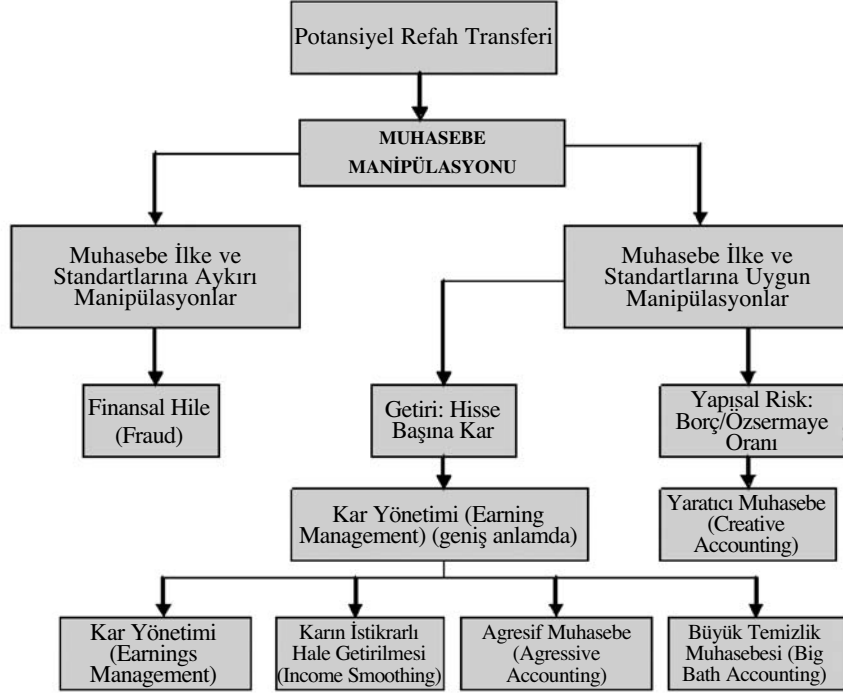
İşletmenin toplum için refah yaratmak amacıyla kurulmuş olması ilkesinden bakıldığında, muhasebenin öncelikle toplum için raporlama yapması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Ancak, yatırımcılar için yapılacak raporlamanın toplumun tümünün çıkarlarına hizmet edeceği ve böyle bir raporlamanın tüm finansal bilgi kullanıcıları için yeterli olacağı inancının etkisiyle muhasebe yönünü yatırımcılara çevirmiştir. Bugün, işletmelerin hazırladıkları finansal raporlara en fazla yatırımcılar ihtiyaç duymaktadır. Yatırımcılar bu raporları denetleyerek hem kendi kişisel refahlarını artırmaya çalışmakta hem de toplumsal refah artışına katkıda bulunmaktadır. Dolayısıyla, finansal raporlar üzerinde yapılacak herhangi bir manipülasyon yalnızca yatırımcıları değil tüm toplumu yanıltmaya yönelik bir faaliyet olacaktır (Stolowy ve Breton, 2004, 17). Diğer taraftan, muhasebe bilgisi yatırımcıların ve yöneticilerin karar alma süreçlerini de iyileştirmektedir. Yanlış muhasebe bilgisi yanlış kararları doğurmakta ve bu şekilde kaynakların

etkin dağılmasını engellemektedir. Yatırımcılara yanlış muhasebe bilgisi sunarak yanlış kararlar almalarına neden olan muhasebe manipülasyonu; kaynakların etkin biçimde dağılımını engellemekte ve ekonomiye önemli zararlar vermektedir.

3. MUHASEBE MANİPÜLASYONU YÖNTEMLERİ VE TEKNİKLERİ

Muhasebe manipülasyonu yöntemleri genellikle "Kar Yönetimi (Earnings Management)", "Karın İstikrarlı Hale Getirilmesi (Income Smoothing)", "Büyük Temizlik Muhasebesi (Big Bath Accounting)", "Agresif Muhasebe (Agressive Accounting)" ve "Hile (Fraud)" olarak incelenmektedir. Şekil 3-1'de görüldüğü gibi ilk üç yöntem muhasebe ilke ve standartlarında yer alan boşluklardan ve esnekliklerden yararlanarak, işletme performansı ve işletmenin finansal yapısı hakkında yanıltıcı bilgiler sunmayı amaçlamaktadır. Son yöntemde ise muhasebe ilke ve standartlarına aykırı faaliyetlerde bulunarak işletme performansı ve işletmenin finansal yapısını yapay olarak değiştirmek söz konusudur (Stolowy ve Breton, 2004, 7).

Şekil 3-1: Muhasebe Manipülasyonu Yöntemleri

Kaynak: Hervé Stolowy; Gaetan Breton; “Accounts Manipulation: A Literature Review and Proposed Conceptual Framework”, Review of Accounting & Finance; 2004; 3, 1'den alınarak genişletilmiştir.

3.1. Yöntemler

Muhasebe manipülasyonu yöntemlerinin tanımı konusunda literatürde henüz ortak bir görüş oluşmamıştır. Tablo 3-1, manipülasyon yöntemlerinin Şekil 3-1'de yapılan sınıflandırmaya uygun olan tanımlarını göstermektedir.

Tablo 3.1: Muhasebe Manipülasyonu Yöntemlerinin Tanımı

Tür	Tanım
Agresif Muhasebe (Aggressive Accounting)	İstenilen amaçlara ulaşmayı sağlayacak muhasebe ilkelerinin bilinçli biçimde seçilmesi ve uygulanması
Kar Yönetimi (Earnings Management)	Karın daha önceden yönetici tarafından belirlenmiş ya da finansal analist tarafından tahmin edilmiş bir noktaya doğru manipüle edilmesi
Karın İstikrarlı Hale Getirilmesi (Income Smoothing)	Normal kar serilerindeki dalgalanmaları genellikle iyi yıllardaki karları kötü yıllara aktararak engellemeyi amaçlayan özel bir kar yönetim türü
Hile (Fraud)	Finansal tablo kullanıcılarını kandırmak amacıyla finansal tablolardaki tutarların veya dipnotların kasıtlı biçimde yanlış aktarılması
Yaratıcı Muhasebe (Creative Accounting)	Muhasebe ilkelerinin agresif biçimde uygulanması ve kar yönetimi veya karın istikrarlı hale getirilmesi için atılan tüm adımlar dahil olmak üzere muhasebe manipülasyonunun tüm aşamaları

Kaynak: Charles W. Mulford; Eugene E. Comiskey; "**The Financial Numbers Game: Detecting Creative Accounting Practices**", John Wiley&Sons, Inc., New York, 2002, s.3

3.1.1. Kar Yönetimi (Earnings Management)

Kar yönetimi işletme yöneticileri tarafından raporlanan kısa vadeli dönem karını etkilemek için yapılan faaliyetler olarak tanımlanabilir. Diğer bir deyişle, kar yönetimi yatırımcıların ya da diğer finansal bilgi kullanıcılarının karar ve düşüncelerini etkilemeye ya da değiştirmeye yönelik olarak, muhasebe bilgisinin bilinçli olarak yanlış açıklanması ya da hiç açıklanmamasıdır.

Raporlanan karın yatırım ve kredi kararlarını etkilediğine inanıldığı için, yöneticiler raporlanan karı bilinçli olarak değiştirmeye çalışabilirler. 1990'lı yıllarda birçok yönetici hedeflenen kara ve finansal analistlerin işletmeleri için yaptıkları kar tahminlerine ulaşabilmek için yoğun baskıyla karşı karşıya kalmışlardır. Bu baskı sonucunda, bazı yöneticiler agresif ve hileli finansal raporlama uygulamalarına başvurarak raporlanan dönem karını hedeflenen boyutlara ulaştırmaya çalışmışlardır. Bu tür amaçların yanında, kar yönetimi uygulamaları hisse senedi piyasasını etkilemeye, yönetici ücret ve primlerini artırmaya, borçlanma maliyetlerini azaltmaya ve piyasa düzenleyicilerinin müdahalelerinden kaçınmaya yönelik olabilir. Birçok çalışma kar yönetimi tekniklerinin raporlanan karları artırmak ve/veya işletmenin sermaye maliyetini azaltmak için tasarlandığını ortaya koymuştur (Sevin ve Shroeder, 2005, 48).

3.1.2. Karın İstikrarlı Hale Getirilmesi (Income Smoothing)

Yönetimin muhasebe manipülasyonu ile elde etmek istediği bir başka amaç da raporlanan karı istikrarlı hale getirmek olabilir. İstikrar hareketi sayesinde gelirler başarılı yıllardan başarısız yıllara aktarılmakta ve kardaki yıllık dalgalanmalar önlenmektedir.

Karın istikrarlı hale getirilmesi, yapay (muhasebe) ya da gerçek (işlem) değişkenlerin manipülasyonu yoluyla, raporlanan dönem karınının hedeflenen seviyenin etrafındaki dalgalanmalarını azaltmak için yöneticiler tarafından kullanılan bir araç olarak tanımlanabilir (Brayshaw ve Eldin, 1989, 621). Yöneticileri raporlanan dönem karlarını istikrarlı hale getirmeye yönelten nedenler; yatırımcıların zaman içinde istikrarlı bir dağılım sergileyen karlara sahip firmaları tercih etmeleri ve raporlanan kar rakamlarına bağlı anlaşmalar olarak gösterilebilir.

Geleneksel olarak karın istikrarlı olmasını sağlayan uygulamalar, mevcut performans (manipülasyon yapılmadan önceki performans) hedeflenen performansın altında ya da üstünde olduğu zaman ortaya çıkmaktadır. İstikrarlı hale getirilmiş karlar, sabit kar serisi (dağılımı) meydana getirerek yüksek kar payı ve yüksek fiyat sonuçlarını doğurmaktadır. Ayrıca istikrarlı hale getirilmiş karların, yatırımcıları

yüksek kar seviyesinin devamlılığına inandırdıkları da ileri sürülmektedir. Yöneticileri istikrarlı kar görüntüsü yaratmaya iten diğer güdüler ise finansal tablolarda yer alan rakamlara bağlı olarak düzenlenen anlaşmalarla ilgilidir. Örneğin, istikrarlı hale getirilen karlar yatırımcıların risk algısının azalmasına neden olarak sermaye maliyetini düşürmektedir (Albornoz ve Alcarria, 2003, 443).

Karın istikrarlı hale getirilmesi, karın genel trendinden sapmasını en aza indirgeyecek ölçüm ve raporlama kurlarının kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Bir muhasebe uygulamasının ya da ölçüm kuralının istikrar sağlayıcı bir araç olarak kullanılması için bir takım özelliklere sahip olması gerekir. Bazı muhasebe uygulamaları her zaman karın istikrarlı hale getirilmesinde kullanılabilir araç niteliği taşırlarken, bazıları da yalnızca özel durumlarda karın istikrarlı hale getirilmesine katkı sağlamakta; ya da hiçbir zaman istikrar sağlayıcı bir araç olarak kullanılamamaktadırlar. Copeland (1968)'e göre iyi bir istikrar aracı aşağıdaki özellikleri taşımalıdır (Copeland, 1968, 102):

- Bir defa kullanıldıktan sonra, işletmeyi gelecekte özel bir hareket yapmak zorunda bırakmamalıdır.
- Kullanımı profesyonel görüşe dayanmalı ve “genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri”nin çizdiği sınırların içerisinde yer almalıdır.

• Kardaki farklılıkları ortadan kaldırmalıdır.

• Tek başına ya da diğer uygulamalarla uyumlu olarak birbirini takip eden dönemlerde kullanılmalıdır.

Etkin istikrar araçları genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin çizdiği sınırlar içinde yer almalı ve özellikle “tutarlılık” ilkesine aykırı durumlar ortaya çıkarmamalıdır. Örneğin, gelirlerin ertelenmesini sağlayarak cari dönem karını istikrarlı hale getiren bazı uygulamalar, gelecekte işletmeyi tersi bir harekette bulunmak zorunda bırakabilir. Böyle uygulamalar gelecekte karın istikrarlı hale getirilmesi politikasının devam ettirilmesini engelleyebilir.

Diğer taraftan, bir istikrar aracının etkin olması için, manipülasyonun önemli bir etkiye sahip olması gerekir. Etkinlik özel amaçlara ulaşmakla, önemlilik ise istikrar aracının kullanımının karda yarattığı net değişimle ilgilidir. Bir istikrar aracının etkinliği, istikrar aracının kullanımının karda yarattığı net değişimin, yıllık karlar arasındaki farka (ikinci yıl karı ile ilk yıl karı arasındaki fark gibi) bölünmesiyle elde edilen oran ile ölçülebilir. Bu oran 1’e ne kadar yakınsa istikrar aracı da o kadar etkindir (Copeland, 1968, 103).

Etkin bir istikrar aracı raporlanan dönem karlarını üç şekilde istenilen seviyede tutabilir: (Ronen ve Sadan, 1975, 133-134)

• **Tahakkuk yoluyla istikrarlı hale getirme:** Raporlanan karlardaki değişkenliği azaltmak amacıyla yöneticiler bazı tahakkuk zamanları kendi yargılarına bağlı olayların zamanlamasını ayarlayabilirler.

• **Zamana dağıtım yoluyla istikrarlı hale getirme:** Yöneticiler raporlanan karı istikrarlı hale getirmek için bazı gelirleri ve/veya giderleri farklı dönemlere yayabilmektedirler. Örneğin, kur farkları aktifleştirilebilmekte ya da pasifte gösterilebilmekte ve raporlanan karları istikrarlı hale getirmek amacıyla zaman içinde kar veya zarar hesaplarına dağıtılabilmektedir.

• **Sınıflandırma yoluyla istikrarlı hale getirme:** Yöneticiler olağan karı istikrarlı hale getirmek amacıyla kendi yargılarını kullanarak bazı gelir tablosu hesaplarını; örneğin olağan gelir/giderler ve olağan dışı gelir/gider gibi, yeniden sınıflandırabilmektedirler.

3.1.3. Büyük Temizlik Muhasebesi (Big Bath Accounting)

Büyük temizlik muhasebesi, şirketlerde yönetimlerin değiştiği dönemlerde, yeni yönetimin bazı verimsiz aktifleri gider yazmak suretiyle bilançosundan çıkarması, böylece bir taraftan geçmiş yönetimin görevde olduğu dönemlerin olduğundan daha zararlı, diğer taraftan gelecek dönemlerin daha karlı olduğu izlenimi yaratılmasına yönelik

işlem ve uygulamalardır. (Walsh, Craig ve Clarke, 1991, 173). Gelir azaltıcı tahakkukları kullanarak dönem karları azaltmak "banyo yapmak-makyajlamak" stratejisi olarak adlandırılmaktadır.

3.1.4. Agresif Muhasebe (Agresive Accounting)

İşletmeler bazen muhasebe ilke ve standartlarındaki kuralları zorlayarak muhasebe manipülasyonu yapmaktadırlar. Muhasebe ilkelerinin agresif biçimde uygulanmasındaki amaç finansal sonuçların ve finansal yapının olduğundan farklı gösterilerek işletme performansının iyi olduğu izlenimini yaratmaktır. *Örneğin, 1996 yılı faaliyet raporunda Amerikan Sunbeam Şirketi işletmenin gelecekteki yeniden yapılanma ve büyüme planı dahilinde, işletme içindeki yönetsel birimlerin birleştirileceğini, üretim ve dağıtım ünitelerini rasyonelleştireceğini ve stok tutma ve ürün satma birimlerinde küçülmeye gideceğini açıklamıştır. Bu planın sonucunda oluşacak giderler ise Amerikan muhasebe ilke ve standartlarına uygun olarak önceden tahmin edilerek planın uygulanmaya başlandığı 1996 yılında dönem gideri olarak kaydedilmiştir. Ancak, yeniden yapılanma giderleri kasıtlı olarak yük-*

sek gösterilerek, gelecekteki giderler 1996 yılına çekilmiştir.² Bunun sonucunda, 1996 yılındaki raporlanan dönem karı azaltılmış ve gelecekteki dönem karlarının artırılması sağlanmıştır (Mulford ve Comiskey, 2002, 27).

Agresif muhasebe uygulamalarının bir bölümü de maddi duran varlıkların amortismanına tabi tutulmasıyla ilgilidir. Maddi duran varlıkların maliyetleri (yapılmakta olan yatırımlar ve arsa ve araziler dışındakiler) faydalı ömürleri boyunca amortismanına tabi tutularak hurda değerlerine getirilmektedir. Hurda değeri, varlığın hizmet dışı kaldığı andaki tahmini gerçeğe uygun değeri olarak tanımlanmaktadır. Faydalı ömür ise varlığın faaliyetlerde kullanılacağı tahmini süreyi göstermektedir. Faydalı ömrün ve hurda değerinin tahmininde yönetici yargısı önemli rol oynamaktadır. Yöneticiler muhasebe ilke ve standartlarındaki bu esneklikten faydalanarak, varlığın faydalı ömrünü çok uzun ya da hurda değerini olduğundan daha yüksek gösterebilmektedir. Böylece agresif biçimde dönemin amortisman giderleri azaltılabilir, varlıkların defter değerleri yükseltilebilir ve dönem karı yapay olarak yüksek tutarlara (üst seviyelere) çekilebilmektedir (Mulford ve Comiskey, 2002, 28).

² Sunbeam Şirketinin yeniden yapılandırma faaliyeti stok ve duran varlık maliyetlerinin dönem gideri olarak kaydedilmesini içermekteydi. Bu maliyetlerin 1996 yılında giderleştirilmesi gelecek yıllardaki satışların maliyetini ve amortisman gibi giderlerin azaltılmasına neden olmuştur.

3.1.5. Finansal Hile (Fraud)

Birçok ülkede genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri belli bir derecede yoruma açıktır. Yasal olmak için, yorumlar standartların genel çerçevesine uygun olmakta ya da yasal sınırlar içinde kalarak standartların genel çerçevesini derinleştirmektedir. Yorumlar hatalı olabilirler ancak asla hileye dönük değildir. Hile bir kişinin yasal olmayan bir faaliyette bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Finansal tabloları oluştururken, satışları yüksek göstermek için fatura üretmek hile; konsinye satışları sıradan satışlar olarak yorumlamak bir hatadır. Bununla birlikte hile ve hata arasındaki fark herkes tarafından anlaşılabilir değildir. Hileli finansal raporlamayı incelemek amacıyla kurulan Amerikan Komisyonu, hileyi “finansal tabloları önemli ölçüde yanlış gösteren herhangi bir eylem” olarak tanımlamaktadır. Gerçek hile olarak tanımladığımız eylem ise, belge ve dokümanları değiştirmek, kayıtlardan işlemleri silmek, hayali işlemleri kaydetmek veya önemli bilgileri yok etmek örnekleri ile açıklanmaktadır (Stolowy ve Breton, 2004, 11).

3.2. Teknikler

Muhasebe manipülasyonunda kullanılan birçok teknik mevcuttur. Bu tekniklerden bazıları aşağıdaki gibidir (Stolowy ve Lebas, 2006, 581):

- Muhasebe politikalarında değişiklik yapmak
- Araştırma ve geliştirme giderlerinin muhasebeleştirilmesi (aktifleştirme ya da dönem gideri olarak kaydetme kararı)
- Hızlandırılmış amortisman yönteminden doğrusal amortisman yöntemine geçiş
- Borçlanma maliyetlerinin aktifleştirilmesi ya da dönem gideri olarak kaydedilmesi
- Stok değerlendirme yönteminin değiştirilmesi
- Satın alınan işletmenin gerçeğe uygun değer üzerinden ya da defter değeri üzerinden kaydedilmesi
- İşletme birleşmelerinde satın alma yöntemi ya da çıkarların havuzlanması yönteminin kullanılması

Bu bölümde yukarıda sayılan teknikler belirli gruplar altında sınıflandırılmış ve bunlarla ilgili açıklamalar yapılmıştır.

3.2.1. Henüz Doğmamış Bir Gelirin Tanınması Ya Da Fiktif Gelir Kaydı (Recognizing Premature of Fictitious Revenue)

Gelirin dönem karı üzerinde dolaysız etkisinin bulunması, muhasebe manipülasyonunun genellikle gelirlerin manipüle edilmesi yoluyla gerçekleşmesine neden olmaktadır. İşletmeler henüz doğmamış bir geliri muhasebe-

leştirerek ya da fiktif gelir kaydı yaparak dönem karını ihtiyaçları doğrultusunda değiştirebilmektedirler.

Henüz doğmamış gelirin muhasebeleştirilmesi, gerçek bir satışın genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin öngördüğü dönemden önceki bir dönemde muhasebeleştirilmesini ifade etmektedir. Örneğin, siparişi alınmış ancak henüz yüklemesi yapılmamış ürünlerin müşteriye teslim edilmiş gibi gösterilerek, satış geliri kaydı yapmak henüz doğmamış gelirin muhasebeleştirilmesi olarak değerlendirilebilir. Fiktif gelir kaydı ise, var olmayan bir satışa ait gelirin muhasebeleştirilmesi anlamına gelmektedir (Holt ve Eccles, 2002, 327).

1994 yılına ait faaliyet raporunda Midisoft Corp. gelirin kaydedilmesi ile ilgili muhasebe politikasını şu şekilde açıklamıştır: "Dağıtımçılara, diğer toptancılara ve nihai tüketicilere satıştan elde edilen gelirler, ürünlerin yüklemesi yapıldıktan sonra muhasebeleştirilir". İşletmenin açıkladığı bu muhasebe politikası genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ile uyumlu olmasına rağmen, uygulamada iki şekilde gelirin tanınması ilkesine aykırı davranılmıştır. Birincisi, işletme mali yılın sonuna kadar yüklemesi tamamlanmamış olan ürünler için satış geliri kaydı yapmıştır (henüz doğmamış gelirin muhasebeleştirilmesi). İkincisi, müşterinin ürünü kabul edeceğine ve

ürüne karşılık ödeme yapacağına dair gerçekçi bir beklenti olmamasına rağmen, ürünlerin yüklemesi tamamlanarak ürün satışına ait gelir kaydı yapmıştır (fiktif gelir kaydı). Söz konusu yüklemeler daha sonra işletmeye satıştan iadeler olarak dönmüştür. Ancak, yükleme anında satıştan iadeler için yeterli karşılık ayrılmadığı için, o döneme ait kar %16 yüksek gösterilmiştir (Mulford ve Comiskey, 2002, 10).

3.2.2. Agresif Aktifleştirme ve Genişletilmiş Amortisman Politikaları (Aggressive Capitalization and Extended Amortization Policies)

Muhasebe manipülasyonu uygulamalarına bakıldığında bazı işletmelerin giderleri azaltarak dönem karını şişirdikleri görülmektedir. Dönem gideri olarak kaydedilmesi gereken giderleri agresif biçimde aktifleştirmek ya da amortisman tabi varlıkların amortisman sürelerini uzatmak giderlerin azaltılması için kullanılan en yaygın uygulamalardır.

Çoğu zaman yazılım geliştirme giderleri ve reklam giderleri gibi bazı giderlerin aktifleştirilmesi ya da dönem gideri olarak kaydedilmesi yöneticilerin bu konudaki yargılarına bağlıdır. Bir gider aktifleştirildiğinde faydalı ömrü boyunca amortisman tabi tutulacak varlık haline gelmektedir. Bu durum yakın gelecekteki karın yükseltilmesi sonucunu doğurmaktadır.

Genel kabul görmüş muhasebe ilkele-ri kodlama, test etme ve üretim gider-leri gibi yazılım giderlerinin teknik fi-zibilitenin olumlu sonuçlanması ha-linde aktifleştirilmesini öngörmekte-dir. Teknik fizibilitenin olumlu so-nuçlanması için ise yazılımın tasarım özelliklerine uygun olarak üretilebil-mesinin mümkün olması gerekmektedir (Nekhili ve Azouz, 2006, 16). American Software Inc. şirketi 1997, 1998 ve 1999 yıllarında agresif aktif-leştirme politikası uygulayarak teknik fizibilitesi olumlu sonuçlanmamış ya-zılım geliştirme giderlerini dönem gi-deri olarak kaydetmek yerine aktifleş-tirerek amortisman tabii tutmuştur. Bu şekilde şirket dönem karını aktif-leştirilen tutar ve amortisman gideri arasındaki fark kadar artırmıştır. An-cak, işletme sonraki yıllarda değerlen-dirme çalışmalarının yazılım yatırımlarının geri dönüşümü olmayacağını ortaya çıkardığını iddia etmiş ve aktif-leştirmiş olduğu giderleri dönem gi-deri olarak kaydetmiştir (Mulford ve Comiskey, 2002, 11)

Giderleri azaltarak dönem karını yük-sek göstermek için kullanılan başka bir yöntem de daha önce aktifleştiril-miş giderlerin amortisman sürelerinin uzatılmasıdır. Bu yöntem binalar, te-sis makine ve cihazlar ve demirbaşlar gibi maddi varlıklar için kullanılabil-eceği gibi yazılım geliştirme giderleri gibi maddi olmayan giderler için de kullanılabilir.

3.2.3. Yanlış Raporlanmış (Kaydedilmiş) Varlıklar ve Yükümlülükler

(Misreported Assets and Liabilities)

İşletmeler bazen amortisman tabii ol-mayan ticari alacaklar, stoklar ve fi-nansal duran varlıklar gibi varlıkların değerini olduğundan daha yüksek ra-porlayarak, giderleri asgari düzeye in-dirmektedirler. Örneğin, ticari alacak-ların tahsilat edilebilirliği için iyimser tahminde bulunmakta ve olması ge-rekenden daha düşük şüpheli ticari alacak karşılığı ayrılabilir. Benzer biçimde, değeri düşen stokla-rın ya da yatırımlar için karşılık ayrıl-mayarak giderlerin ertelenmesi yolu-na da başvurulabilmektedir. Diğer ta-raftan bazı işletmeler de stok alımları-nı ve ticari borçlarını düşük göstere-rek satışların maliyetini azaltmaya; dolayısıyla dönem karını yükseltmeye çalışmaktadır (Monem, 2003, 749)

3.2.4. Gelir Tablosu Yöntemleri (Getting Creative with the Income Statement)

Gelir tablosu yöntemleri esas olarak dönem karı tutarını değiştirmeye yö-nelik değildir. Bu yöntemler gelir tab-losunun formatında bir takım değişik-likler yapılarak işletmenin yüksek ka-zanma gücüne sahip olduğunu göste-recek uygulamaları içermektedir. İş-letmeler arızı niteliğe sahip gelirleri

esas faaliyet gelirleri içerisinde göstererek ya da esas faaliyetlerden kaynaklanan giderleri arazi giderler olarak sınıflandırarak faaliyet karını yüksek gösterebilmektedirler (Mulford ve Comiskey, 2002, 12).

4. SONUÇ

Muhasebe manipülasyonu yöntemleri ve teknikleri incelendiğinde, yapılan muhasebe manipülasyonlarının genellikle işletme kaynaklı olduğu ve sıklıkla da muhasebe ilke ve standartları kullanılarak yapıldığı görülmektedir. Bu nedenle, bazılarında göre muhasebe ilke ve standartlarının kural esaslı olması muhasebe manipülasyonuna neden olurken, aksi görüşlere göre de muhasebe ilke ve kurallarının ilke esaslı oluşu, mesleki yargıyı işletme yönetimlerine bıraktığı için manipülasyonu doğmaktadır. Her iki görüşün de dayandığı varsayımlar incelendiğinde, muhasebe manipülasyonlarının kamuyu yanıltıcı amaçla kullanılması muhasebe ilke ve standartları kapsamında olmayan bir durumdur ve ülkelerde hiçbir düzenleyici otorite böyle bir durumun olmasını istememektedir. Muhasebe manipülasyonu konusu incelendiğinde, muhasebe ilke ve standartları kullanılarak yapılan manipülasyonların en aza indirilmesinde, bu ilke ve standartların denetim ilke ve standartları ile ayrı düşünülmemeyeceği görülmektedir. İşletmelerin yap-

tıkları muhasebe manipülasyonlarının, kamuya zarar vermesini önlemek için muhasebe ilke ve standartları ile denetim ilke ve standartlarının uygulama alanlarının çoğaltılması ve meslek mensuplarının (muhasebeci ve denetçiler) mesleki yargılarının eğitim ve uygulamalar yardımıyla geliştirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Albornoz, B. Gill; Alcarria, José J. (2003); "Analysis and Diagnosis of Income Smoothing In Spain", **European Accounting Review**, 12, 3.
- Brayshaw, R.E.; Eldin, Ahmed E.K. (1989); "The Smoothing Hypothesis and The Role of Exchange Differences", **Journal of Business Finance & Accounting**, Winter
- Breton, Gaétan; Taffler, Richard J. (1995); "Creative Accounting and Investment Analyst Response", **Accounting & Business Research**, Vol 25, Issue 98, Spring
- Holt, Andrew; Eccles, Timothy (2002); "Accounting Practice in the Post Enron Era: The Implications for Financial Statements in the Property Industry", **Briefings in Real Estate Finance**, November
- Kirschenheiter, Micheal; Melumad, Nahum D. (2002); "Can Big Bath and Earnings Smoothing Co-Exist As Equilibrium Financial Reporting Strategies?", **Journal of Accounting Research**, Vol 40, No 3, June
- Lev, Baruch (2003); "Corporate Ear-

nings: Facts and Fiction", **The Journal of Economic Perspectives**, Spring; 17, 2.

• Monem, Reza M. (2003); "*Earnings Management in Response to the Introduction of the Australian Gold Tax*", **Contemporary Accounting Research**, Winter, Vol 20, Issue 4.

• Mulford, Charles W.; Comiskey, Eugene E. (2002); "*The Financial Numbers Game: Detecting Creative Accounting Practices*", **John Wiley&Sons, Inc.**, New York

• Nekhılı, Mehdi; Azouz, Samah Rebai (2006); "*Investissement en R&D, Mode de Comptabilisation et Gestion des Résultats*", **Gestion 200**, Vol. 23, Issue 6.

• Ronen, Joshua; SADAN, Simcha (1975); "*Classificatory Smoothing: Alternative Income Models*", **Journal of Accounting Research**, Spring

• Sayılğan, Güven (2003); "*Soru ve Yanıtlarla İşletme Finansmanı*"; **Turhan Kitabevi**, Ankara

• Sevin, Suzanne; Schroeder, Richard

(2005); "*Earnings Management: Evidence from SFAS No. 142 Reporting*", **Managerial Auditing Journal**, Vol. 20 No.1

• Shah, Atul K. (1998); "*Exploring the Influences and Constraints on Creative Accounting in the United Kingdom*", **The European Accounting Review**, 7:1.

• Stolowy, Hervé; Breton, Gaétan (2004); "*Accounts Manipulation: A Literature Review and Proposed Conceptual Framework*", **Review of Accounting & Finance**, 3, 1.

• Stolowy, Hervé; Lebas, Michel J. (2006); "*Financial Accounting and Reporting: A Global Perspective*", **Thomson Learning**, 2nd Edition

• Walsh, Paul; Craig, Russell; Clarke, Frank (1991); "*Big Bath Accounting Using Extraordinary Items Adjustments: Australian Empirical Evidence*", **Journal of Business Finance&Accounting**, January

• Wilson, Mark; Shailer, Greg (2007); "*Accounting Manipulations and Political Costs: Tooth&Co Ltd., 1910-1965*", **Accounting and Business Research**, Vol. 37

